

28. Ясинский М.Н. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца за 31-й год его существования, с 27-го октября 1902 г. по 27-е октября 1903 г. / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1904. – Кн. 18, вып. I, отд. I. – С. 3–13.
29. Ясинский М.Н. Чествование Историческим обществом Нестора-летописца памяти Н.В. Гоголя по случаю 50-летия со дня его смерти / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1902. – Кн. 16, вып. I–III, отд. I. – С. I–X.

© *Инна Демуз*
(*Переяслав-Хмельницкий*)

**ИСТОРИЧЕСКОЕ ОБЩЕСТВО НЕСТОРА-ЛЕТОПИСЦА:
ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ СТУДИИ ДОСОВЕТСКОГО ПЕРИОДА**

В статье проанализирована досоветская историография с проблемы деятельности Исторического общества Нестора-летописца, которое работало при Университете Св. Владимира в конце XIX – в начале XX ст.

Ключевые слова: Историческое общество Нестора-летописца, научная деятельность, члены общества, статут общества, «Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца», отчетные материалы.

© *Inna Demuz*
(*Pereyaslav-Khmelnytsky*)

**HISTORICAL SOCIETY OF NESTOR THE CHRONICLER:
HISTORIOGRAPHIC STUDIOS OF PRE-SOVIET PERIOD**

The article analyzed the pre-Soviet historiography of the problem of the Historical Society of Nestor the Chronicler, that worked at the University of St. Volodymir in the late XIX – early XX century.

Key words: Historical Society of Nestor the Chronicler, scientific activity, members of society, Statute of the society, «Readings in the Historical Society of Nestor the Chronicler», reporting materials.

До редакції надійшла 2.11.2012.

УДК 94(477)928.1:930

© *Вікторія Дмитрушко*
(*Київ*)

**ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ
ТА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРОЕКТАХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ
ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ІСТОРИОГРАФІЯ**

Розкривається питання місця ідеї парламентаризму в програмних документах і конституційних проектах українських політичних партій початку ХХ ст.

Ключові слова: українські політичні партії, програмні документи, парламентаризм, сучасна українська історіографія.

Парламентаризм – це система організації державної влади, яка базується на активній ролі парламенту в її здійсненні. Парламент і парламентаризм є невід’ємними атрибутами демократичної держави. Ефективність діяльності парламентів та функціонування парламентаризму безпосередньо залежить від однієї з важливих складових частин політичної системи суспільства – політичних партій, які покликані акумулювати волю громадян у партійні програми та боротися за їх втілення в життя.

Сучасна наукова література, в якій викладено аналіз програм політичних партій початку ХХ ст., здебільшого висвітлює два вектори: національний та аграрний. Слід зауважити, що програмні положення стосовно форми державного устрою, залишаються недостатньо висвітленими. Історіографія проблеми потребує не лише конкретизації, але й розвитку, особли-

во це стосується дослідження процесу зародження, еволюції та виникнення різноманітних українських політичних партій у загальному контексті української політичної еволюції, прагнення до національної консолідації різних її частин. Слід аналізувати різні аспекти досліджень історії українських національних партій з урахуванням їхніх програмних положень та політичної орієнтації.

Існує кілька періодів у дослідженні даної проблеми. Перший з них пов’язаний із дожовтневою літературою (кінець ХІХ ст. – 1917 р.), сюди зараховано і ранні праці майбутніх марксистських ідеологів. Другий історіографічний етап (1920–1980-ті рр.) охоплює період від посилення ідеологічного тиску радянської влади і згорання наукових досліджень з цієї проблематики до певного послаблення тотального контролю над суспільними науками, поділяється

ще на кілька підперіодів (1920–1930 рр., 1930–1950-ті рр., 1960–1980-ті рр.).

Наприкінці XIX ст. із зародженням української багатопартійності починається якісно новий період у становленні українського парламентаризму. В той час було опубліковано ряд праць, що певною мірою стосувались партійної проблематики, класифікації партій, аналізу ідеологічних позицій. Вони також становлять науковий інтерес для дослідження даної проблеми. Так, переважна більшість праць дожовтневого періоду присвячена соціал-демократичній течії. Протягом тривалого часу загальноприйнятою була думка, нібито перші спроби класифікації партій, які існували в Російській імперії, і в тому числі в Україні, належать лідеру більшовиків В. Леніну, який досить примітивно поділив їх на «партії пролетаріату та непролетарські партії» [27]. Проте насправді ще задовго до нього це зробили інші громадсько-політичні діячі та дослідники. Так, Г. Славін, проводячи аналіз основних російських партій напередодні виборів до I Державної думи, поділив їх на чотири політичні групи: 1) права, 2) центр, 3) поміркована ліва, 4) ліворадикальна ліва [41, с. 3–4]. Ю. Стеклов, керуючись соціально-класовим критерієм, виділив три основні групи партій, які діяли на політичній арені Росії на початку XX ст.: 1) консервативна або реакційна; 2) ліберальна; 3) соціалістична [42, с. 11]. Звичайно, що в радянській літературі домінувала схема класифікації політичних партій дореволюційної Росії, розроблена В. Леніним. Попри наявність раціональних думок у його концептуальних положеннях щодо аналізу програм, ідеології й політики партій, класовий критерій, покладений в основу класифікації партій, є досить поверховим. До того ж ленінська оцінка партійного життя розвинулась в наступних працях радянського періоду.

Окремо слід відзначити полемічну статтю П. Лукашевича (Тучапського) «Українські національні партії», попри те, що в ній відсутня характеристика «Спілки» [30, с. 76–87]. У цей самий час побачила світ робота М. Лозинського, яка стосується розв'язання українського питання в Російській імперії, що, на думку автора, вирішиться тоді, коли стане «справді національним питанням, питанням свободи, а не питанням державних кордонів між Польщею та Росією». Автор дослідження аналізує програмні засади різних українських організацій в Російській імперії, які діяли в першій половині XIX ст., як вони бачили розв'язання цього питання у своїх програмах. Науковець намагається дати відповідь на запитання, якою мірою польський та український революційний рухи в національному та

українському питанні залишалися під впливом національної ідеології історичної Польщі та російського самодержавства [29]. Ці праці можуть скласти лише загальне уявлення про тенденції партійного життя на початку XX ст., оскільки не містять конкретики щодо політичних програм та бачення ними ролі представницьких установ у демократизації Росії.

1917 р. у м. Вецляр побачило світ одне з видань СВУ «Самостійна Україна». Сюди ввійшла стаття О. Скоропис-Йолтуховського. Досліджуючи наступність між РУП та СВУ, автор звернув увагу на програмні засади Революційної партії: 1) радикально-демократичні погляди РУП, що з часом ввібрали в себе частину соціалістичних ідей; 2) соціал-демократизм РУП позначився на світогляді видань РУП, впливаючи на тактичну діяльність партії, але не знищуючи її національного характеру. Проте невірним є той факт, що після розколу РУП утворилися лише дві партії – соціал-демократичні і вони не визнали ідею незалежності [40]. Відомо, що в 1904 р. з РУП вийшла група радикалів на чолі з М. Міхновським, які утворили УНП, що визнала ідею незалежності.

Важливу нішу в дореволюційній історіографії зайняла серія «Суспільний рух у Росії на початку XX століття», книги якої виходили під редакцією Л. Мартова, П. Маслова та О. Потрєсова. Аналізуючи діяльність українських партій в Росії, К. Залевський відстоював думку, що всі вони «вийшли з рядів так званого «українофільського» руху, який почався у 1840-х і розвивався у 1880–1890-х роках» [32, с. 294]. На його думку, джерелом УСДРП, «Спілки», УДРП є РУП, котра утворилася «з лівого крила українофілів, у той час, як епігони правого вже протягом більш, ніж десяти років працювали в Галичині й частково в руській Україні, виступаючи як партія народовців» [32, с. 295]. Автор, не без упереджених оцінок та характерних штампів, уникаючи належного аналізу програмових засад партій, вказує на взаємозв'язок і взаємовплив українських політичних течій Галичини та Наддніпрянщини.

Таким чином, література дореволюційного часу з історії українських національних партій має фрагментарний, заідеологізований і полемічний характер, в ній є багато помилкових припущень. Водночас вона дає змогу усвідомити характер епохи, зрозуміти, з яких причин ідея парламентаризму, як одна з програмових засад ряду українських партій, не стала предметом дослідження.

Наступний історіографічний етап (1920–1930 рр.) характеризується активізацією наукових

досліджень з історії наддніпрянських політичних партій ліворадикального спрямування [7; 12; 44; 38]. Даний період в історіографії партійно-політичного життя започаткували дві статті З. Гуревича та Є. Гірчака, які були надруковані на сторінках «Більшовика України», що спонукали до подальших псевдодосліджень [8; 10]. Вони називають українські політичні партії «ідеологічними ворогами». Історики виявили науковий інтерес і до висвітлення партійно-політичних угруповань самостійницького напрямку [21; 49]. Одним із перших цю проблему досліджував М. Попов. Його праця містить характеристику українських національних партій, біографічні дані лідерів [36].

У книзі М. Воліна «Історія КП(Б)У в стислому нарисі», автор, оцінюючи Револуційну українську партію, наголошував, що «її світогляд був досить хаотичною мішаниною народництва, драгоманівщини, марксизму й крайнього українського націоналізму» [5]. Така оцінка визначила РУП як ліворадикальну, революційно-демократичну партію. М. Волін окреслив також класову й соціальну базу «Спілки» й УСДРП. Автор стверджував, що панівною ідеєю українських партій була «ідея національної єдності, ідея єдиного національного фронту» [5, с. 28]. Як і М. Попов, М. Волін часто при характеристиці партій використовує спогади й висловлювання лідерів українського визвольного руху. Таким чином, праці обох істориків створили базу для подальшого вивчення минулого українських партій.

Важливу роль у висвітленні певних аспектів діяльності українських національних партій відіграли в 1920-х рр. статті в журналі «Летопись революции». Видавались й окремі праці, серед яких особливо вагомою є робота О. Гермайзе [7]. Але в 1920-х рр. були розглянуті лише окремі періоди в діяльності «буржуазних», демократичних і соціалістичних партій України. Майже не досліджувались питання про їхнє становлення, формування програмних засад.

У період з початку 1930-х рр. і до середини 1950-х рр. історія українських партій по суті перебувала поза дослідницьким процесом. Головною причиною цього стала безглузда боротьба з так званим «націоналістичним ухилом», в основі якої лежала теза Й. Сталіна про «загострення класової боротьби» та наявність у радянських республіках «повзучого» націоналізму. В цей час історіографія проблем діяльності українських партій початку ХХ ст. створювалася на методологічній основі, яка була сформульована в «Коротких курсах» ВКП (б). У 1947 р. постановою ЦК КПУ «Про політичні помилки та незадовільну

роботу Інституту історії України АН УРСР» методологічну основу було підкориговано [4].

Дуже обережні висновки робили радянські вчені в 1950–1980-х рр. у дослідженні українських партій Наддніпрянщини. Дослідження П. Попова сформувало початок нового історіографічного етапу [37]. У ньому пропонувались такі теми історичних досліджень: 1) боротьба більшовиків проти буржуазних і дрібнобуржуазних партій у період буржуазно-демократичної революції; 2) розгром цих партій у роки громадянської війни; 3) викриття й розгром «боротьбизму» Комуністичною партією. Нав'язування такої тематики спричинило появу абсолютно антинаукових праць, що тлумачили історичні факти у вигідному ракурсі. У такому ж дусі «досліджувалася» історія українських радикальних, селянських, соціалістичних партій, які діяли на західних землях України. Це відобразилося на узагальнюючих виданнях з історії УРСР, в яких тільки поверхнево, в негативному контексті, згадуються українські партії [46, с. 615–619]. Найбільше незадоволених думок висловлено істориками з приводу створення Української парламентської громади, як певного націоналістичного угруповання, що виникло з метою домагання автономії. Тому такі праці навряд чи можна назвати науковими, оскільки вони не стали якісним зрушенням у вивченні політичних партій та їхніх ідеологічних платформ.

У 1970–1980-х рр. лише дві монографії І. Кураса було присвячено спеціальному дослідженню українських політичних партій Наддніпрянщини початку ХХ ст. [24; 25]. У цих працях показано соціальні та ідейні джерела національних угруповань, пройдений ними історичний шлях, результати діяльності, політичну долю. В них викладено багатий фактичний матеріал, почерпнутий із великої кількості архівних документів. Щоправда, автор писав у полоні заданих стереотипів.

Окреслена в статті проблема розглядається у багатьох опублікованих статтях Ю. Гамрецького, В. Сарбея, В. Чирка, Ю. Сливки, М. Кравця та ін. Вони дали змогу конкретизувати взаємовідносини партій в окремі періоди їхньої діяльності. Наслідком активності істориків стала низка публікацій на сторінках «Українського історичного журналу» та кілька кандидатських дисертацій з цієї проблеми. Але тут також панує однобічна характеристика українських національних партій, що певною мірою знижує їхню наукову цінність [1, с. 60–68]. Нищівний вплив на дослідницьку роботу здійснювала офіційна точка зору, яка наскрізь пронизувала «Нариси історії Комуністичної партії України»,

восьмитомну «Історію Української РСР» під редакцією Ф. Лося та інші видання [16, с. 191, 256–257]. Вони рясніли традиційними звинуваченнями та оцінками, особливо у ставленні до тих партій, які «не мали належного впливу на робітничий клас» і перебували на «націоналістичній» платформі.

У другій половині 1980-х рр. з'являються нові методологічні підходи до висвітлення партійного життя. Піднесення національної самосвідомості та швидка політизація населення зумовили докорінну зміну підходів до питань, пов'язаних з історією політичних партій України. Нові бачення були детально висвітлені у виступах учасників «круглого столу» на засіданні Вченої ради Інституту політичних досліджень 18 червня 1990 р. [9]. У центрі уваги були питання про діалектику взаємодій всіх партій та організацій у період підготовки та проведення перевороту 1917 р., про переоцінку ролі українських партій у національно-визвольному русі, про необхідність нової класифікації національних партій України та відмови від пропагандистського терміна «буржуазно-націоналістичні».

Так, дослідник В. Шелохаєв відмовився від колишніх своїх ортодоксальних поглядів на роль і місце кадетської партії в житті країни. Він одним з перших серед радянських істориків почав використовувати у своїх працях нову концепцію, яка утверджувала альтернативність і варіативність суспільного розвитку Росії на початку ХХ ст. В останні роки існування СРСР з'явилося чимало публікацій, які були присвячені політичній діяльності лідерів українських політичних партій. Вони, здебільшого, містили багато маловідомих або зовсім невідомих фактів зі сфери міжпартійного та внутріпартійного життя. Це, безумовно, давало змогу скласти більш повне уявлення про період пробудження української нації. Йдеться про дослідження І. Ковальчука, М. Козицького, П. Шморгуна, Л. Степанова, А. Білоуса, які були написані ще в радянські часи, але побачили світ тільки в 1992 р. окремим випуском «Наукових праць...» Київського університету імені Т. Шевченка. Так, однією з перших спроб об'єктивно оцінити досвід діяльності українських партій стала стаття І. Ковальчука [17]. Істориком проаналізовано стан висвітлення партійної проблематики в дореволюційній та радянській історіографії. На основі численних архівних документів, матеріалів періодичної преси в роботі М. Козицького та О. Поліщук розкриваються маловідомі факти виникнення та еволюції, особливості стратегії й тактики політичних партій та організацій, простежується процес становлення ідеологічних платформ [18].

Отже, у радянську добу національно-політичний рух в Україні початку ХХ ст. був однією з найбільш заідеологізованих тем, яка, фактично, майже не досліджувалася. Українська історіографія проблеми формувалася на основі марксистських підходів, стереотипів оцінок і висновків, які не були обґрунтовані конкретно-історичним матеріалом. Тому становлення та еволюція українських партій на початку ХХ ст., розробка, пропаганда та відстоювання ними програмно-національних засад потребують поглибленого дослідження. Радянська історіографія, затиснута лещатами ідеологічного догматизму, оцінювала наддніпрянські ліворадикальні та ліберально-демократичні партії як «антинародні», «контрреволюційні», «націоналістичні», а тактику цих партійних угруповань називала «угодовською». Лише наприкінці процесу перебудови в радянській історіографії почалось об'єктивне наукове дослідження історії українських політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст. та їхніх програмних засад, що дало змогу відтворити початковий етап оформлення ідеї парламентаризму в Україні.

Важливим доробком українських істориків на початку 1990-х рр. можна вважати тематичну збірку «Більшовики і непролетарські партії Росії на етапі буржуазно-демократичної революції». На основі аналізу численних документів у ній висвітлюються історія створення, програмні положення, практична робота російських та українських соціал-демократів, есерівських та анархістських партій, організацій ліберальної буржуазії та монархічних.

Слід також відзначити наукові розвідки М. Краснецького, статтю М. Козицького та О. Поліщука про методологію класифікації політичних партій Росії [19; 23]. Наукова конференція «Українська державність: історія і сучасність», що відбулася у 1993 р., стала своєрідною відмовою від ідеологічних стереотипів щодо оцінки партійного життя та програмних засад партій. Слід відзначити роботу О. Сарнацького. Він дослідив програмні засади Української демократичної партії, яка своєю метою визначила побудову ладу в Росії на засадах парламентаризму [39, с. 139].

Нові, маловідомі аспекти історії українських політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст. та їхніх програмних засад висвітлено у наукових дослідженнях С. Телешуна, О. Білоус, Ю. Левенця та В. Борисенка [43; 3; 26].

До українського партійного руху початку ХХ ст. з боку радянських дослідників протягом 1950–1980 рр. учені української діаспори внесли кардинально нові моменти в дослідження теми. Ними підготовлено низку

документальних видань, присвячених програмам українських партій та їхнім провідникам. П. Феденко вперше в зарубіжній історіографії спробував узагальнити історію українського суспільно-політичного руху в ХХ ст. [47]. Деяких аспектів дослідження ідеологічних засад та діяльності наддніпрянських партій, зокрема РУП, згодом партій, що утворилися внаслідок її розколу, торкався П. Федченко [48].

І. Мазепа у 1946 р. видав працю «Підстави нашого відродження». В ній, поряд з характеристикою становлення національно-визвольного руху, окрему увагу приділено історії РУП [31]. Автор вважає, що історія цієї партії стала яскравим свідченням занепаду, в якому опинилася українська молодь Наддніпрянщини після смерті М. Драгоманова і, відповідно, вона взялася самотужки за те, щоб вивести українську справу на політичний шлях боротьби за волю України. Автор позитивно говорить про впливи на ідейне формування українського руху як західних, так і російських філософських та ідеологічних концепцій. Однак І. Мазепа наголошує, що українським партіям необхідно було наповнити їх українським змістом. Після розколу РУП, соціал-демократи стали на позицію автономізму, проголосивши здійснення парламентаризму у формі сейму із законодавчими повноваженнями.

Із проголошенням Україною незалежності у 1991 р. розпочався сучасний етап історіографії, який втілює надію на повноцінне дослідження історії національно-політичних змагань українців на зламі ХІХ–ХХ ст. Він характеризується тісним співробітництвом вітчизняних та зарубіжних істориків. Українська історіографія «відкрилась» для зовнішнього світу і плідних дискусій, стала на позиції об'єктивності та історизму. Впродовж 1991–2012 рр. відбулись якісні зрушення у вивченні історії українських політичних партій та організацій Наддніпрянщини, сформувалися нові дослідницькі напрямки: 1) створення сучасних локальних розвідок з окремих аспектів теми; 2) розгляд цієї проблеми у рамках дослідження інших, значно ширших або суміжних питань, таких, як розвиток української ідеї та державності, український національний та політичний рухи, українська інтелігенція, парламентська діяльність українських депутатів у російському парламенті 1906–1917 рр. Цей період характеризується розробкою наукових підходів до проблем вивчення політичної історії України капіталістичної доби, відмовою від догматичних положень, розширенням джерельної бази і тематики досліджень. Представники нової генерації істориків В. Солдатенко, В. Кривошея,

В. Шатіло, О. Власенко, С. Леонов та ін. видали ґрунтовні дослідження з окремих аспектів проблеми [20; 6; 28].

У сучасній українській історичній думці висвітленню активної участі політичних партій у партійному житті присвячено низку дисертаційних досліджень [11; 13–15; 33]. Проте автори наукових робіт торкаються переважно історичних аспектів діяльності партій Наддніпрянщини. Проблематика українського парламентаризму й історіографічного аналізу зародження та еволюції цієї ідеї в партійних програмових документах згадується лише побіжно. Безпосередньо даного питання торкаються лише кілька істориків, серед яких – О. Тимошенко, О. Білоус, А. Павко [45; 34; 2].

В період української незалежності вітчизняні науковці створили низку праць узагальнюючого характеру. В них певною мірою розглянуто історичні та історіографічні аспекти формування ідеологічних платформ політичних партій Наддніпрянщини. Деякі аспекти цієї проблеми подано в розділі «Політичної історії України ХХ ст.» [35, с. 147–218]. Даній проблематиці присвячений також окремий розділ «Програмні вимоги і завдання з національного питання» колективного дослідження, підготовленого В. Колесником, О. Рафальським та О. Тимошенко [50, с. 101–151].

Автори колективної роботи «Національна ідея в інтелектуальній спадщині української та російської еліти кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.» (Чернівці, 2000) здійснили історіографічний аналіз становлення національно-державницької ідеї на зламі століть в теоретичній спадщині М. Грушевського, М. Міхновського, В. Липинського та ін., що деякою мірою дає змогу відтворити ідеологічний контекст становлення українського парламентаризму [22].

Таким чином, історіографічний аналіз стану висвітлення в науковій літературі ідеї парламентаризму, як однієї з програмних засад політичних партій Наддніпрянщини на початку ХХ ст., засвідчив широту і розмаїття наукових думок. Це спричинило виділення кількох етапів у дослідженні проблеми. Праці дореволюційного періоду, роботи тогочасних політичних діячів вирізнялися об'єктивністю, але містили більше фактичного матеріалу та статистики, ніж критичних висновків та аналізу. У радянський період створено ряд праць, далеких від наукових підходів, перенасичених ідеологічними штампами. Попри значні здобутки у дослідженні парламентаризму сучасною історичною літературою, досі є відчутними прогалини у вивченні ідеї парламентаризму в контексті відтворення партійно-

політичних процесів у Наддніпрянщині, відповідно до провідних тенденцій розвитку новітньої історичної думки. Питання програмних засад, соціальної бази політичних партій та організацій України вимагають всебічного дослідження. Критичний аналіз сучасної

історіографії свідчить, що сьогодні переважають роботи окремих, часто обмежених періодів та питань історії тієї чи іншої партії. Досягнутий рівень досліджень дозволяє переходити до створення комплексних праць з партійно-політичної історії України зазначеного періоду.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М. Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток / О.М. Бандурка, Ю.Д. Древаль: Ун-т внутр. справ. – Х., 1999. – 276 с.
2. Білоус А. Діяльність Конституційно-демократичної партії в Україні під час Першої Російської революції (1905–1907 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київськ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1993. – 32 с.
3. Білоус О. А. Кадети в Києві в 1905–1907 рр. / О.А. Білоус // Наукові праці з питань політичної історії: Міжвід. наук. зб. Київського університету імені Тараса Шевченка. Вип. 172: Політичні партії на Україні (1905–1925 рр.). – К.: Либідь, 1992. – С. 34–42.
4. Білоусов С. Вивчати історію нашої Батьківщини / С. Білоусов // Більшовик України. – 1937. – № 9–10. – С. 127–136.
5. Волянчук М. Поширення марксистсько-ленінських ідей на Західній Україні / М. Волянчук, В. Маланчук. – Львів, 1960. – 170 с.
6. Гайчурівський В. Американській конституції 208 років, українській – 285: Про життя та діяльність творця першої української Конституції Пилипа Орлика / В. Гайчурівський // Голос України. – 1995. – 3 черв. – С. 13.
7. Гермайзе О. Нариси з історії революційного руху на Україні. – Т. 1: Революційна українська партія (РУП) / О. Гермайзе. – К., 1926. – С. 76.
8. Гірчак Є. Ленін і українське питання / Є.Гірчак // Більшовик України. – 1929. – № 1. – С. 18–37.
9. Гошуляк І. Політичні аспекти історії громадянської війни на Україні / І. Гошуляк // Укр. іст. журн. – 1990. – № 12. – С. 36–46.
10. Гуревич З. Псевдомарксизм на службі українського націоналізму / З. Гуревич // Більшовик України. – 1929. – № 9. – С. 55–69.
11. Дзейко Ж. Правовий статус вищих органів державної влади Української Народної Республіки (1917–1920 рр.): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київ. ун-т імені Т. Шевченка, 1996. – 24 с.
12. Дорошенко В. Революційна українська партія (РУП) (1900–1905 рр.): Нарис з історії української соціал-демократичної партії / В. Дорошенко. – Львів, 1921. – 40 с.
13. Єрмолаєв В. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження): Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2006. – 40 с.
14. Єфремова Н. Розвиток конституційного законодавства в Україні (1917–1920): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. / Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2002. – 20 с.
15. Журавський В. Теоретичні та організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2001. – 36 с.
16. Історія Української РСР: У 8-ми т., 10 кн. / Ред. кол. Ф. Лось та ін. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 4: Україна в період імперіалізму (1900–1917). – 531 с.
17. Ковальчук І. Історіографія становлення та діяльності українських політичних партій початку століття // Наукові праці з питань політичної історії: Міжвід. наук. зб. Київ. ун-ту імені Т. Шевченка. – Вип. 172: Політичні партії на Україні (1905–1925 рр.). – К.: Либідь, 1992. – С. 105–114.
18. Козицький М. Українська парламентська громада в I та II Державних думах / М. Козицький, В. Доморослий // Наук. праці з питань політ. історії. – 1992. – Вип. 173. – С. 12–22.
19. Козицький М. Національно-політична думка на Україні (кінець XIX – початок XX ст.) / М.Козицький, О. Поліщук // Наукові праці з питань політичної історії: Міжвід. наук. зб. Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Вип. 172: Політичні партії на Україні (1905–1925 рр.). – К.: Либідь, 1992. – С. 3–13.
20. Колесник В. Російська демократична інтелігенція та українське національне відродження (кін. XVII – поч. XX ст.) / В. Колесник, О.Надтока – К.: Хрещатик, 2002. – 164 с.
21. Коллард Ю. Спогади юнацьких років / Ю. Коллард // ЛНВ. – 1928. – Т. ХСVI. – Кн. 7–8. – С. 261–269; Т.ХСVII. – Кн. 10. – С. 129–137; 1929. – Т. ХСLIII. – Кн. 1. – С. 27–34; Т. ХСIX. – Кн. 6. – С. 504–

- 514.; 1930. – Т. СІ. – Кн. 3. – С. 226–232; – Т. СІІ. – Кн. 5. – С. 425–433; Т. СІV. – Кн. 9. – С. 783–790; Т. СІV. – Кн. 12. – С. 1061–1067.
22. Коцур А.П. Національна ідея в інтелектуальній спадщині української та російської еліти кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.: монографія / А.П. Коцур М.В.Мандрик. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – 204 с.
 23. Краснецький М. Більшовики та організації непролетарських партій на залізницях України в дні Лютневої революції / М. Краснецький // Наук. праці з питань політ. історії. – К., 1991. – Вип. 169. – С. 103–109.
 24. Курас І. Великий Жовтень і крах націоналістичного реформізму на Україні / І. Курас. – К.: Т-во «Знання», 1985. – 48 с.
 25. Курас І. Повчальний урок історії (Ідейно-політичне банкрутство Української соціал-демократичної робітничої партії) / І. Курас. – К.: Вид-во політ. літ.-ри України, 1986. – 185 с.
 26. Левенець Ю. Ліворадикальні партії в Україні напередодні жовтневого перевороту / Ю. Левенець // Укр. іст. журн. – 1992. – № 3. – С. 23–31.
 27. Ленін В. Про вибори до ІV Державної думи / В. Ленін // Повне зібрання творів. – К.: Вид-во політ. літ.-ри України, 1971. – Т. 21. – С. 132–135.
 28. Леонов С.В. Партийная система России (конец ХІХ – 1917 год) / Леонов // Вопросы истории. – 1999. – № 12. – С. 29–48.
 29. Лозинський М. Польський і Руський революційний рух і Україна / М. Лозинський. – Львів: Накладом автора, 1908. – 200 с.
 30. Лукашевич (Тучапський) П. Украинские национальные партии / П. Лукашевич (Тучапський) // Вестник жизни. – 1906. – № 1–2. – С. 76–87.
 31. Мазепа І. Підстави нашого відродження / І. Мазепа. – Ч. 1: Причини нашої бездержавності. – Б. м.: Прометей, 1946. – 180 с.
 32. Мартов Л. Социал-демократия / Л. Мартов // Партии – их состав, развитие и проявление в массовом движении, на выборах и в Думе. – СПб., 1914. – 320 с.
 33. Могильний Л. Українські ліберально-демократичні партії в Російській імперії на початку ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 15 с.
 34. Павко А. Становлення та діяльність політичних партій і організацій наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2001. – 44 с.
 35. Політична історія України ХХ століття: У 6 т. / І. Ф. Курас: НАН України, Ін-т політичних та етнонаціональних досліджень. – К.: Генеза, 2002. – Т.1: На зламі століть (кінець ХІХ – 1917 р.) / Ю. А. Левенець, Л. П. Нагорна, М. С. Кармазіна. – К., 2002. – 420 с.
 36. Попов М. Мелкобуржуазные антисоветские партии / М. Попов. – М., 1924. – 112 с.
 37. Попов М. Проект для обговорення. Основні проблеми розробки історії КПРС та історії КП України / М. Попов. – К., 1958. – 80 с.
 38. Риш А. Очерки по истории украинской социал-демократической «Спілки» / А. Риш. – Х., 1926. – 141 с.
 39. Сарнацький О.П. Питання державності в програмних положеннях українських ліберальних партій О.П. Сарнацький //Українська державність: історія і сучасність: Матер. наук. конф., 21–22 січня 1993 р. – С. 139.
 40. Скоропис-Йолтуховський О. Від видавців / О. Скоропис-Йолтуховський // Самостійна Україна. – Вецляр: Вид. Союзу Визволення України, 1917. – 43 с.
 41. Славин Г. Главные политические партии в России (Накануне выборов в Государственную думу) Г. Славин. – СПб., 1905. – 120 с.
 42. Стеклов Ю. Политические партии (Их организация, состав, сила и деятельность) Ю. Стеклов. – СПб., 1905. – 32 с.
 43. Телешун С. Національне питання і проблеми державності в програмах українських політичних партій на початку ХХ століття / С. Телешун // Українська державність: історія і сучасність: Матер. наук. конф. / Ін-т нац. відносин і політології АН України та ін. – К., 1993. – С. 143–145.
 44. Телешун С.Р. Національне питання в програмах українських політичних партій в кінці ХІХ – на початку ХХ століття / С.Р. Телешун. – К., 1996. – 129 с.
 45. Тимошенко О. Національне питання в програмах та діяльності українських партій на початку ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київськ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1997. – 19 с.
 46. Українська справа в європейському освітленні / Впоряд. В. Яворський. – Відень, 1905. – 31 с.
 47. Феденко П. Український громадський рух в ХХ столітті: Курс лекцій. На правах рукопису / П. Феденко. – Подєбради: Український технічно-господарський ін-т, 1934. – 171 с.

48. Федченко П. Український рух у ХХ столітті / П. Федченко. – Лондон, 1959. – 267 с.
49. Шемет С. Микола Міхновський // Хліборобська Україна (Відень) / С. Шемет. – 1924–1925. – Кн. 5. – С. 3–24.
50. Шляхом національного відродження: національне питання в програмах та діяльності українських партій Наддніпрянщини 1900–1907 / Авт. кол. В. Колесник, О. Рафальський, О. Тимошенко – К.: Стило, 1998. – 226 с.

© *Викторія Дмитрушко*
(Київ)

ОТОБРАЖЕНИЕ ИДЕИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМА В ПРОГРАММНЫХ ДОКУМЕНТАХ И КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ УКРАИНСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ НАЧАЛА ХХ ВЕКА: ИСТОРИОГРАФИЯ

Рассматривается историография вопроса идеи парламентаризма в программных документах и конституционных проектах украинских политических партий начала ХХ века.

Ключевые слова: украинские политические партии, программные документы, парламентаризм, современная украинская историография.

© *Viktorija Dmytrushko*
(Kyiv)

DISPLAY OF THE IDEAS OF PARLIAMENTARISM IN PROGRAM DOCUMENTS AND CONSTITUTIONAL PROJECT OF UKRAINIAN POLITICAL PARTIES IN EARLY TWENTIETH CENTURY: HISTORIOGRAPHY

The article reveals the questions of place of the idea of parliamentarism in the program documents and constitutional projects of Ukrainian political parties in early twentieth century.

Keywords: Ukrainian political parties, policy documents, parliamentarism, modern Ukrainian historiography.

До редакції надійшла 10.12.2012.

УДК 930(47)084:[342.52(477)]193/199

© *Катерина Левицька*
(Київ)

ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ УРСР РАДЯНСЬКОЮ ІСТОРІОГРАФІЄЮ

З позицій сьогодення критично аналізується наукова література щодо діяльності законодавчих органів влади УРСР, подається періодизація вивчення проблеми.

Ключові слова: законодавчі органи влади, УРСР, радянська історіографія, Конституція УРСР, Верховна Рада.

Історія радянського парламентаризму, зважаючи на перекичування у тлумаченні цього терміну, негативне ставлення до парламенту як породження «буржуазного» західного світу, порізному відображена на сторінках наукових видань. Йдеться про праці радянських учених І. Беспалова, І. Богодиста, П. Василенка, В. Гончаренка, І. Золотоверхого, О. Зубаня, Д. Керімова, М. Кириченка, І. Кошарного, Б. Кравцова, І. Кузнецова, А. Лепьошкіна та ін. Зважаючи на те, що про парламентаризм у класичному розумінні можна говорити лише за наявності самого парламенту з властивими йому функціями та повноваженнями, а головне, реальною законотворчою діяльністю, то у випадку радянської України історію парламентаризму можна умовно виводити з 1937 р., коли у Конституції УРСР усі законодавчі прерогативи були віддані Верховній Раді (далі – ВР).

Умовно в дослідженні історії радянського парламентаризму можна виділити кілька історіографічних періодів: 1) кінець 1930-х рр. –

початок 1950-х рр.; 2) друга половина 1950-х – середина 1980-х рр.; 3) 1985–1991 рр.

Першу групу літератури, що стосується проблем суспільно-політичного життя України, становлять публікації, присвячені розвитку державного будівництва в СРСР та УРСР у 1940–1950-х рр. Однак, радянська історіографія вирізнялася однобічністю підходів, ідеологічною запрограмованістю висновків, що негативно позначалося на наукових пошуках істориків, призводило до спотворення минулого.

Слід зауважити, що з початку 1930-х і до середини 1950-х рр. історія парламентаризму в радянському розумінні взагалі залишалася поза дослідницьким процесом. Основна причина цього – жорстока і безглузда боротьба з так званим «націоналістичним ухилом». Боротьба розгорнулася в КП(б)У на ґрунті відомої тези Й. Сталіна про «загострення класової боротьби» та наявності в радянських республіках «позвучого» націоналізму.